

CSONGRÁDY BÉLA

Egy szemvillanásból értették egymást

Ifj. Szabó István szobrászművész emlékei Csohány Kálmánról

A nyolcvan éve született és huszonöt évvel ezelőtt távozott grafikusművésze-ről akartam beszélgetni ifj. Szabó Istvánnal. Akartam? Végül is sikerült, de közben sok újat megtudtam róla, az emlékezőről is, pedig a korábbiakban is eltöltöttünk már jó néhány órát a benczúrfalvai műteremben múltidézésel. Mindenekelőtt – akárcsak édesapja esztendőkkel ezelőtt – a kezeügyében lévő munkákat mutatta meg. A formálódó művek arról árulkodtak, hogy a 78. életévében járó – szó szerint örökifjú – szobrász manapság sem tétlenkedik. Folyamatosan jár az agya, a keze, éppen olyan serényen dolgozik, rajzol, formázik, vés mint annak idején, hosszú élete végéig – az idősnek nevezett – Pista bácsi tette.

– Tavaly nem tudtam elmenni a Mikszáth Kálmán Társasággal a Balassi nyomában tett kirándulásra Felvidékre s azóta sem hagy nyugodni a költő alakja – mutat a rajzra, a gipszformára, amelyet kedvtelésből csinált. Nem így a „Fonólanok”-at, amelyek Herencsénybe a fonóház külső falára kerülnek egy budapesti vállalkozó, Dienstmann Tamás megrendelésére. Ugyancsak határozott céllal, felkérésre mintázta meg azt a plakettet, amely a júniusi salgótarjáni illetve galyatetői ortopéd-kongresszusra készül...

– *Honnan eredeztethető a Csohány Kálmánhoz fűződő barátság?* – tértem a tárgyra most már határozottan.

– A harmincas-negyvenes évek fordulója táján egy iskolaépületbe jártunk Salgótarjában. Én gimnazista voltam, Ő pedig kereskedelmiben tanult. Mindketten bejárók voltunk, Ő Pásztórol vonatozott, én pedig Kisterenyéről utazgattam. A helyi tehetős bányai, gyári szülők gyermekei körében mi vonatosok lenézett kasztnak számítottunk. Esetenként persze rá is szolgáltunk, mert nem tanultunk jól és bizony csibészek voltunk. A rigorózus, harsány Szöllősi tanár úr – aki, ha jól emlékszem Nagykárolyból menekült, fekete csíkos nadrágjában, magas, fehér álló gallérjában, mellényben olyan volt, mintha a „Pál utcai fiúk”-ból lépett volna ki – nem hiába fegyelmezett minket a többi diákkal Baglyason, Etesen vágatott mogyorófavesszővel. Minden Szabót – így engem is – Cápának hívott, s azt szerette, ha kopaszok voltunk. Egyébként is porosz szellem uralkodott az iskolában: ha megszólalt a kürt, azonnal vigyázba kellett állni, az osztályokba csak tanári kísérettel lehetett bemenni. Az igazgató a közeli Meszes alján lakó Szöllősit bízta meg, hogy vigyázzon ránk a vonat indulásáig. A ma már nem létező, piac melletti épület egyik termében gyülekeztünk és onnan mentünk csoportosan a fő téri állomásra. A várakozás hosszú perceiben Csohány és egy másik fiú, a szintén pásztói Győri Kiss Endre gyakran versenyt rajzoltak a táblánál. Csohi különösen fejeket rajzolt jól, a tengerész Popey figurája ennyi év távlatából is emlékezetes számomra. Volt úgy, hogy csak egy-egy vonalat húztak

és folytatni kellett. Ebbe a játékba én is beszálltam, egészen túrhető állatfigurákat csináltam. A vonaton a polgáristákkal a diákkocsiban utaztunk, amelyet olykor védelmezni is kellett a kofáktól és kosaraiktól. Csohi nagy darab, erős fiú volt, ennél fogva igencsak tudott magának tekintélyt parancsolni. Két évvel idősebb volt nálam, így az iskolai rendszabályok alapján tisztelegni kellett neki. Bizony az is előfordult, hogy az én tar fejemen is csattant a tekercsbe csavart fekete viaszos vászon tarisznyája, amely ebben a formában olyan volt, mint egy gumibot. Két évig vonatoztunk egy társaságban, aztán elváltak útjaink...

– *Mikor, milyen körülmények között találkoztak újra?*

– Ez is egy érdekes történet, szinte meseszerű. 1947-ben lehetett, amikor mint főiskolai hallgatót, a Dési Huber Kollégium diákját engem is elvittek Csillebércre társadalmi munkára, a későbbi úttörőtábor alapozására. Nagy lelkesedéssel dolgoztunk, sokat énekeltünk, viccelődtünk. Emlékszem konzervesdobozokból ettünk valamilyen sárga sajtot. Evés közben figyeltem fel egy hangos társaságra, amelynek középpontjában ráismertem – nem könnyen, mert akkor már bajuszt viselt – Csohány Kálmánra, aki az iparművészeti főiskolára járt alkalmazott grafikai szakra és a Szabó Dezső Kollégiumban lakott. Hamarosan diáktársak lettünk a képzőművészeti főiskolán, ahová őt is átirányították. Mindketten igen aktívnak bizonyultunk nemcsak tanulmányainkat, szakmai munkánkat tekintve, hanem – az akkori szóhasználat szerint – a mozgalmi életben, a DISZ-ben is. Én az Epreskertben a szobrászokat szerveztem illetve képviseltem, Ő pedig az Andrássy úti épületben a festők- illetve a grafikusok hangadója, szószólója volt. Énekeltünk Gruber (későbbi művésznevén Foki) Gyula kórusában is. Miután a Magyar Képzőművészek Szövetségének tagjai lettünk, az ott folyó munkában is folyamatos kapcsolatban voltunk, a fiatalok összefogására törekedtünk. Mindketten hosszú éveken át szakosztályi titkári funkciót is betöltöttünk a szövetségben, számos programot, tárlatot, kiállításmegnyitót szerveztünk, rendeztünk együtt. Csohi volt a lelke a Szabó Iván által létrehozott hódmezővásárhelyi művésztelepnek, ahová én is jártam. Supka Magdolna művészettörténésszel – aki mintegy a grafikusok ideológusának, írójának volt tekinthető akkoriban – hozták fel, erősítették meg a grafikai szakosztályt, s egyáltalán a grafikát, mint műfajt. Csohánynak komoly hitele volt a szakmában, a művészeti életben.

– *Sok szó esik mostanában arról, hogy Csohány Kálmán tudatosan akart megteremteni Pásztón egy képzőművészeti gyűjteményt. Ön mit tud erről a szándékáról?*

– E törekvése nyilvánvaló volt. Magyarozatként átlagon felüli lokálpatriotizmusa, a szülőföldjéhez, gyermek- és ifjúkora színhelyéhez való érzelmi kötődése, ragaszkodása hozható fel. Sokat mesélt, anekdotázott Pásztóról, a polgári iskolai éveiről, a palóc tájról, az ottani emberekről. Hiába élt távol tőlük, lélekben élete végéig velük maradt. Szinte mindig elérzékenyült, ha Pásztó szóba került. Különösen mély barátság fűzte Gaál István filmrendezőhöz, amely a kölcsönös szimpátián túl, szintén a pásztói emlékekből táplálkozott. Csohány is részese volt velem együtt annak a kezdeményezésnek, hogy a Művészeti Alap állami vásárlási kerettel rendelkezve segítse, javítsa a művészek életkörülményeit. Csohány e lehetőséget és a jó kapcsolatait – a fővárosban és a helyi szerveknél – kihasználva igyekezett minél több művet Pásztóra juttatni. Hidat akart ácsolni pásztói pátriája és a művészeti centrumok közé. Ő maga is sokat ajándékozott szülővárosának. Mátrakeresztesen művésztelep is működött. Megannyi alkotótársat invitált meg Pásztóra és környékére, azt akarta, hogy minél

többen ismerjék meg e vidék szépségeit, az itt élők értékeit. Emberileg is kiválóan alkalmas volt arra, hogy maga köré gyűjtsön másokat, szívesen beszélgettek, bográcsoltak, iszogattak vele vendégei. Különleges érzéke, hajlama volt a kapcsolattartásra, számtalan ismerőse, barátja volt mindenfelé. Pesten is előszeretettel ápolta a baráti kapcsolatokat akár rendszeres kártyapartik keretében is. Családostul is összejártunk velük, ahogyan mondani szokás...

– *Végül is miként jellemezhető az Önök barátsága?*

– Bensőséges viszony volt közöttünk. Bár alkotóként és emberként is más típusúak voltunk, ez sosem zavart bennünket, nem okozott konfliktust kapcsolatunkban. Ha összenéztünk, tudtuk, hogy mi fáj az egyiknek, mi a gondja a másiknak, egy-egy szemvillanásból megértettük egymást. A szakmai kérdésekben általában azonos módon gondolkodtunk, – mint már említettem – sokat tettünk a szakterületünk elismertetéséért. Tömören beszélt, kevés szóval fejezte ki magát. Sosem felejttem el, amit a komlói szobromról mondott: – Te úgy mintáztad meg a bányászokat, hogy szinte hallom a nadrágjuk suhogását, amint együtt mentek le sihtába, az aknákba. E megállapítása számomra nagy dicséretet, megnyugvást jelentett.

– *E hosszan tartó, baráti viszonynak is végét vetett Csohány Kálmán 1980-ban bekövetkezett halála. Mit tett Ön annak érdekében, hogy továbbéltesse emlékét, ápolja hagyatékát?*

– Amit ebben a helyzetben tehettem, és amit a lelkiismeretem diktált. Elhunytá után nem sokkal fába faragtam portréját. A pásztóiakkal szorosán együttműködve létrehoztuk és működtettük – az immár több mint két évtizede létező és eredményesen munkálkodó – Csohány Baráti Kört, amelynek – éppen a közismert barátságunk okán – éveken át elnöke voltam. Arra törekedtünk, hogy egy helyre gyűjtsük a városnak adományozott alkotásait és tegyük megismerhetővé, rendszeresen látogathatóvá a nagyközönség számára. Ha késéssel, sok viszontagsággal is, de megvalósult e tervünk, s immár négy éve működik, a múzeum szervezeti keretei között jó kezekben van a Csohány Galéria, amely korszerű, esztétikus körülmények között őrzi a műveket, a személyes dokumentumokat, tárgyi emlékeket és fogadja az érdeklődőket. Azonban a más művészek által Csohány kezdeményezésére Pásztónak adományozott alkotások gyűjteménye még mindig nem publikus, nem hozzáférhető. Jó lenne e műveknek is állandó helyet biztosítani, mint ahogyan a szülőházát is grafikai műhellyé, vendégházzá alakítani. Biztató azonban, hogy – mint a január végén, a születésének 80. évfordulóján Pásztón rendezett ünnepségen a város polgármestere elmondta – a családi ház átalakítása érdekében is igyekeznek megtenni a szükséges lépéseket, hogy az is méltó legyen innen indult egykori lakójához.

– *Milyen művésznek tartotta, tartja Ön Csohány Kálmánt?*

– Gondolom, hogy véleményem már az eddigiekből is kiderült. Egyedi karakterű, öntörvényű grafikusnak vélem, aki úgy rajzolt alakokat, fákat, madarakat, virágokat, olyan szűkszavúan, találóan, ahogyan egy bölcs parasztember beszél. Ezért mondható rá, hogy rajzaiban képírónak bizonyult. Művészetének lényege a mélységes emberszeretetből, a népművészet tiszta forrásaiból eredeztethető, a palócok között töltött gyermekkor alapélményeiből épített egy olyan összetéveszthetetlen, magától értetődő világot, mint amelyet Mikszáth Kálmán az irodalomban. Amilyen hatalmas keze, tenyere volt, amilyen keményen ölelt, olyan finom érzékkel dolgozott, olyan mives rajzokat, karcokat, illusztrációkat készített. Egyetértek azokkal, akik szerint valóságos grafikai költészetet művelt.